

ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНИХ (ФІРМОВИХ) НАЙМЕНУВАНЬ В УКРАЇНІ

Термін «комерційне найменування» був вперше введений до законодавства України Цивільним кодексом України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. До прийняття Цивільного кодексу України використовувались два терміни: «найменування юридичної особи» та «фірмове найменування». Єдиним актом, що містив норми щодо використання фірмових найменувань, була постанова Центрального виконавчого комітету СРСР та Ради Народних Комісарів від 22 червня 1927 р. «Про введення в дію Положення про фірму» (із змінами та доповненнями), яка визначала правові засади діяльності фірм різних організаційно-правових форм. Згідно з листом Вищого господарського суду України від 14 січня 2004 р. № 05-3/31 у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436-IV, якими врегульовано питання про право інтелектуальної власності на комерційне найменування, з 1 січня 2004 р. в Україні не застосовується зазначене Положення про фірму. Незважаючи на прийняття зазначених кодексів, комерційні найменування є одними із небагатьох об'єктів, правовий режим яких досі потребує законодавчого удосконалення. На відміну від більшості інших об'єктів інтелектуальної власності (торговельні марки, промислові зразки, винаходи, корисні моделі, об'єкти авторського та суміжних прав) правове регулювання комерційних найменувань не здійснюється ніякими спеціальними законами. Хоча окремі посилання на комерційні найменування містяться в деяких нормативно-правових актах України, зокрема у Кримінальному кодексі України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями), Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII (із змінами та доповненнями), Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР (із змінами та доповненнями) тощо.

Відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (далі — Паризька конвенція) комерційні найменування є об'єктами промислової власності.

Комерційні найменування наряду із торговельними марками та географічними зазначеннями є засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Статтею 489 Цивільного кодексу України передбачені дві умови отримання правової охорони. По-перше, комерційне найменування має надавати можливість вирізнити одну особу з поміж інших. Тобто виконувати дистинктивну функцію.

По-друге, комерційне найменування особи не повинно вводити в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Тобто виконувати запобіжну функцію. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить

в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

Додатково деякі вчені виділяють також умову новизни та незмінності комерційного найменування.

О. В. Ієвіня, В. П. Мироненко, Н. В. Павловська та С. А. Пилипенко виділяють також принципи комерційного найменування: істинність, виключність та постійність.

Правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу.

У зв'язку з відсутністю достатнього правового регулювання комерційних найменувань, на теперішній час в Україні існує чимало проблемних питань, які є предметом палких спорів серед українських фахівців у сфері інтелектуальної власності.

Дискусії ведуться стосовно суб'єктів прав на комерційне найменування. В Цивільному кодексі України використовується термін «особи», що виходячи із змісту розділу II Книги першої Цивільного кодексу України може використовуватися для позначення як юридичних, так і фізичних осіб, в тому числі підприємців. При цьому в ст. 90 Цивільного кодексу України міститься обмеження відносно того, що комерційні найменування можуть мати лише підприємницькі товариства. Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи. Судова практика, що склалася на теперішній час в господарських судах, базується саме на вказаному обмеженні. Так, у п. 4 Оглядового листа Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності» від 14 грудня 2007 р. № 01-8/974 наводиться посилання на справу за позовом Адвокатського об'єднання про заборону суб'єкту підприємницької діяльності — фізичній особі використовувати в своїй діяльності у сфері права вивіску «Юридична консультація», що з посиланням на приписи ст. ст. 16, 23, 50, 51, 90, 431, 432, 489–491 Цивільного кодексу України мотивувало необхідністю захисту його права на комерційне найменування. В задоволенні позову було відмовлено з посиланням на те, що відповідно до абз. 1 ч. 2 ст. 90 Цивільного кодексу України комерційне (фірмове) найменування може мати юридична особа, що є підприємницьким товариством. Згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. При цьому за приписами ст. 1 Закону України «Про адвокатуру» адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти

захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу. Відповідно до п. 2.1 статуту позивача, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України на виконання приписів ст. 4 Закону України «Про адвокатуру», метою діяльності адвокатського об'єднання є створення найбільш сприятливих умов для успішної роботи професійної діяльності адвокатів-партнерів, сприяння розбудові демократичної правової держави, захисту міжнародно визнаних прав та свобод людини, становленню ринкових відносин в Україні. Тобто судом було встановлено, що позивач, не будучи підприємницьким товариством, не є суб'єктом права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Позиція Вищого господарського суду щодо вирішення окремих питань захисту прав інтелектуальної власності на комерційні найменування викладена також у Оглядовому листі від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності на комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)».

Господарський кодекс України ст. 159 встановлює, що права на комерційне найменування можуть належати лише суб'єктам господарювання, тобто юридичним особам та громадянам-підприємцям. При цьому в якості комерційного позначення громадянином-підприємцем може бути заявлене своє прізвище або ім'я.

Невизначеним також є питання включення до комерційного найменування організаційно-правової форми юридичної особи.

Відомості про комерційне найменування суб'єкта господарювання можуть вноситися за його поданням до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. В Україні поки що не існує спеціального реєстру комерційних найменувань. На теперішній час використання комерційних найменувань фактично зведено до використання найменувань юридичної особи, які вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» від 15 травня 2003 р. № 755-IV (із змінами та доповненнями). Однак, як вбачається зі ст. 90 Цивільного кодексу України, найменування юридичної особи та комерційне найменування є різними правовими категоріями. Так, найменування юридичної особи — це обов'язок юридичної особи, а комерційне найменування — право підприємницького товариства. Суб'єкт господарювання, комерційне найменування якого було включено до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту перед будь-яким іншим суб'єктом, тотожне комерційне найменування якого включено до реєстру пізніше.

Статтею 8 Паризької конвенції встановлено, що фірмові найменування охороняються в усіх країнах Союзу без обов'язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною торговельної марки. Зазначеному цілком відповідає положення ст. 489 Цивільного кодексу України, згідно з яким право інтелектуальної власності на комерційне найменування охороняється

без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. У разі якщо комерційне найменування суб'єкта господарювання є елементом його торговельної марки, то здійснюється правова охорона і комерційного найменування, і торговельної марки.

Під майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування прийнято розуміти права учасників цивільного обороту, передбачені ст. 490 Цивільного кодексу України, а саме:

- право на використання комерційного найменування;
- право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Суть цих майнових прав полягає в тому, що особі гарантується можливість виступати в цивільному обороті під власним комерційним найменуванням та захищати свої права у встановленому порядку.

Зазначені майнові права можуть реалізовуватися в різних формах, зокрема під час укладення цивільно-правових угод, пропонування товарів (послуг) для продажу, захисту порушених прав, здійснення інших юридичних дій. Комерційні найменування можуть використовуватися шляхом їх розміщення в діловій документації, рекламі, мережі Інтернет, на товарах, упаковці, вивісках, етикетках тощо.

Не допускається неправомірне використання чужого комерційного найменування. Такі дії визнаються чинним законодавством України недобросовісною конкуренцією. Згідно зі ст. 20 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» вчинення дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладання Антимонопольним комітетом України штрафів в установленому порядку, а також адміністративну, цивільну та кримінальну відповідальність. Правопорушник може бути притягнутий до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (із змінами та доповненнями). Стаття 229 Кримінального кодексу України передбачає можливість притягнення винної особи до кримінальної відповідальності за умови заподіяння матеріальної шкоди у значному та більших розмірах. При цьому матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Особа, права якої на комерційне найменування порушені, може також звернутися до суду для захисту своїх прав цивільно-правовими способами.

Особа, яка використовує чуже комерційне найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки.

Використання у комерційному найменуванні власного імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається який-небудь відмітний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця).

Права на комерційне найменування є чинними з моменту його першого використання та діють безстроково.

Враховуючи те, що майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування належать до невідчужуваних прав, їх чинність припиняється разом із припиненням діяльності особи, зокрема у разі ліквідації юридичної особи. Хоча перелік підстав для припинення майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування, наведений у ст. 491 Цивільного кодексу України, не є вичерпним, на теперішній час законодавство України не містить інших підстав для цього.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування можуть бути передані іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною. Передача цілісного майнового комплексу здійснюється особою, якій ці права належать на підставі цивільно-правових угод. Передача цілісного майнового комплексу також може бути здійснена в порядку продажу майна боржника в процедурі санації. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ (із змінами та доповненнями) з метою відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів боржника план санації може передбачати продаж майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу. При продажу майна боржника недержавної власності як цілісного майнового комплексу в установленому порядку відчужуються всі види майна, призначеного для здійснення підприємницької діяльності боржника, у тому числі приміщення, споруди, обладнання, інвентар, сировина, продукція, права вимоги, права на знаки (позначення), що індивідуалізують боржника, його продукцію (роботи, послуги) (фірмове найменування, знаки для товарів і послуг), інші права, які належать боржнику, за винятком прав і обов'язків, які не можуть бути передані іншим особам.

Таким чином, багато питань правової охорони комерційних (фірмових) найменувань в Україні є досі невизначеними. Найбільш відчутною ця проблема є для осіб, у яких виникає необхідність у захисті своїх прав у судовому порядку.

Анотація

Романадзе Л.Д. *Правова охорона комерційних (фірмових) найменувань в Україні.* — Стаття.

Стаття присвячена розгляду основних проблем правової охорони комерційних найменувань в Україні. Досліджено умови отримання правової охорони, проаналізовано коло суб'єктів прав на комерційне найменування, висвітлено майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Розглянуто наслідки неправомірного використання комерційних найменувань.

Ключові слова: комерційне найменування, фірмове найменування, суб'єкти прав на комерційне найменування, майнові права на комерційне найменування, неправомірне використання комерційного найменування.

Аннотация

Романадзе Л.Д. Правовая охрана коммерческих (фирменных) наименований в Украине. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению основных проблем правовой охраны коммерческих наименований в Украине. Исследованы условия получения правовой охраны, проанализирован круг субъектов прав на коммерческое наименование, раскрыты имущественные права интеллектуальной собственности на коммерческое наименование. Рассмотрены последствия неправомерного использования коммерческих наименований.

Ключевые слова: коммерческое наименование, фирменное наименование, субъекты прав на коммерческое наименование, имущественные права на коммерческое наименование, неправомерное использование коммерческого наименования

Summary

Romanadze L. Legal Protection of Commercial Names in Ukraine. — Article.

The article is devoted to consideration of fundamental issues of legal protection of commercial names in Ukraine. The conditions obtaining legal protection, analysis subjects of rights to commercial names, highlighted intellectual property rights to the commercial name. Consider the consequences of misuse of commercial items.

Keywords: commercial name, company name, the subject of law of commercial name, property rights of commercial name, misuse of commercial name.